

Van Sunte EUSTACHIUS

Evstacius hiet te voren PLACIDUS dat beduut behaechlic **Ende** was der ridders meyster des keysers TRAYANUS **Ende** hi was seer gewoenlic te doen die werken der ontfermherticheit **Mer** nochtan was hi hem geuende ten dienst der afgoden **Ende** hi had een wijf vander seluer gewoenten *ende* ontfermhertich. **Ende** hi wan an haer twe sonen die hi hoechlic dede houden na haerre grootheit **Ende** want hi vlitich was ten werken der bermherticheit **So** verdiende hi verlicht te werden inden wege der waerheit **want** op enen dach doe hi aen stont ter iacht **So** vant hi een cudde herten **Onder** welken hi enen sach die soonre *ende* meerre was dan enich vanden anderen **Ende** [213vb] die hert liep wech vanden anderen geselschap *ende* spranc ten woesten bossche. **Mer** doe die ander ridders onledich waren mitten anderen herten so volchde PLACIDUS mit allen arbeyde desen herte **Ende** pijnde hem te vangen. **waer** om het geuiel doe hi hem nae volgde mit allen arbeide dat die hert ten lesten op clam op die hoecheit van eenre steenroedsen *ende* PLACIDUS hem naecte dochte neerstelic in sinen moet hoe hi en vaen mochte **Ende** doe hi den hert neerstelic mercte so sach hi tusschen sinen hoornen die vorme vanden heiligen cruce schinende bouen die claerheit der sonnen **Ende** dat beelde *IHESU CRISTI* die bi des herts monde also hi wilneer bi BALAAMS ezellinne hem toesprac seggende. **O** PLACIDE wat *veruolgestu* mi **Om** dine gracie heb ic <+mi> di geopenbaert in desen diere. **Ic** bin *IHESUS CRISTUS* dien du onwetende oefenste. **Dijn** aelmissen sijn op gegaen voer mi **Ende** daer om bin ic gecomen op dat ic di bi desen hert die du iageste ic selue di iagen sel. **Doe** dit PLACIDUS hoerde wert hi verscriet *ende* viel neder vanden peerde inder eerden **Ende** na een vre doe hi weder tot hem seluen quam stont hi op *ende* [214ra] seide **Ondecke** mi wattu sprecste **Ende** also sel ic in di gelouen **Ende** onse here sprac tot hem. **P**LACIDE ic bin *CRISTUS* die hemel *ende* eerde gescapen heeft *ende* die dat licht heb op doen rysen *ende* gedeilt vander duusternissen **Die** die tide die dage *ende* die iaren gemaect hebbe. **Die** den mensche geformiert heb van den slike der eerden **Die** om die salicheit des menscheliken geslaches inder eerden openbaerde inden vleysche. **Die** gecruust gestoruen begrauen bin *ende* des derden dages verresen. **Doe** viel PLACIDUS neder ter eerden *ende* seide. **Here** ic geloue dattu die gene biste die alle dingen gescepen hebste *ende* die die dwalende bekeerste. **Ende** die here seide. **Ist** dattu geloefste so ganc totten biscop vander stat *ende*

doch di dopen. **Ende** PLACIDUS seide *here* wilstu dat ic dese dingen minen wiue *ende* minen sonen boetscape op dat si oec te gader gelouen. **Ende** die here seide. boetscapt hem oec op dat si oec mitti gesuuert werden te gader inden doopsel **Ende** com du mergen weder herwert op dat ic di dan claerliker openbaerre *ende* tone die dingen die toecomende sijn. § **Hier** om doe hi thuus gecomen was *ende* dit den wiue geboetscapt had inden bedde. **So** [214rb] riep sijn wijf seggende. **Here** mijn ic hoerde inden voerleden nacht tot mi seggende. **Mergen** selstu *ende* dijn man *ende* dijn sonen tot mi comen **Ende** nv heb ic bekent dat hi is *CRISTUS IHESUS*. **Ende** te middernacht gingen si totten biscop van ROMEN die se mit groter vruechden doopte **Ende** PLACIDUM noemde hi **EUSTACHIUS** **Ende** hi doopte sijn wijf THEOSPITEN **Ende** sijn twe sonen **AGAPITUM** *ende* THEOSPITUM ¶ **Des** morgens ginc **EUSTACHIUS** ter iacht als hi te voren dede **Ende** doe hi bider stat quam so deilde hi sijn ridders te spien na dier iacht **Ende** doe hi daer stont sach hi die vorme vanden seluen visioen **Ende** viel neder ter eerden *ende* seide. **Here** ic bidde dattu openbaerste die dingen die du dinen knecht belooft hebste **Ende** die here seide salich bistu **EUSTACHIUS** die ontfangen hebste die reynmakinge mijnre gracen. **want** nv hebste den duuel verwonnen **Nu** hebstu den genen die di bedrogen hadde onder die voete getreden. **Nu** heuet hem dijn geloue geopenbaert **Ende** om dattu den duuel gelaten hebste so is hi wredelic tegens di gewapent. hier om behoert di vele te liden *ende* manlic te striden op dattu *veroetmoediget* [214va] werdste vander hoecheit *der werltliker ydelheit* *ende* dan weder verheuen in geesteliker rijcheit *ende* ontfangen mogeste die crone *der victorien*. **Hier** om en oflate niet van dattu begonnen hebste noch en sie niet weder *omme* ter eerster glorien. **Want** mit *temptacien* *ende* *tribulacien* behoert di bewijst te werden die ander IOB **Mer** alstu *veroetmoediget* hebste geweest so sel ic totti comen *ende* seldi weder setten in dijn eerste glorie. **Hier** om seg oft u nv wilste ontfangen tribulacie of inden eynde dijns leuens. **EUSTASIUS** seide hem. **Here** ist behoerlic also te geschien so gebiede ons nv tribulacie toe te comen. mer gif ons mede die duecht *der verduldicheit* **Ende** die here seide. **wes** volstandich want mijn gacie sel uwe sielen behueden **Ende** also voer die here inden hemel **Ende** **EUSTACHIUS** boetscapte alle dese dingen sinen wiue. ¶ **Hier** om so quam na een luttel dagen een wrede doot in al sinen knechten *ende* ioncwiuen *ende* dodese alle **Daer** na in enen corten tijt so storuen alle sijn paerde *ende* haestelic alle sijn ander beesten. ¶ **Sommige** quadyen

doe si sagen sijn tribulacie quamen des nachtes [214vb] in sinen huse ende droegent alle wech dat si vonden ende roefden alt huus van goude ende van suluer ende van anderen dingen Ende alle sijn besittinge wort te nyete ouermits der quadyen roue. Mer hi mit sinen wiue ende mit sinen sonen dancten gode ende vlogen des nachts al naect wech. Ende verhuden hem van scaemten ende togen in EGIPTEN Mer die keyser ende alt senatoorscap van ROMEN bedroefden hem om PLACIDUS den ridder[-scap] meyster om dat men geen kennisse vijnden en mocht van hem Ende doe si der zee naecten so vonden si een scip daer si mede scheepten Ende doe die scipman EUSTACHIUS wijf sach so begerde hi se alte seer te hebben want si was sonderlinge scone Ende doe si ouer geuaren waren so eyschte hi van hem sijn schiphuer Ende doe si niet en hadden mede te betalen So geboet die schipman EUSTACHIUS wijf te houden voer die sciphuer want hi woudse mit hem hebben. Doe dat EUSTACHIUS hoerde so en woude hijs niet consentieren Ende doe hi daer lange tegens seide so beual die scipman sinen knechten dat si EUSTACHIUM ouer boort souden werpen op dat hi also sijn wijf mochte hebben. ¶ [215ra] Doe dat EUSTACHIUS vernomen hadde so liet hi hem droeflic sijn wijf nemen Ende nam sijn twe sonen ende ginc al seer suchtende en wech ende seide. wee my ende v want v moeder is geleuert enen vreemden man Ende doe hi quam tot eenre ryuieren en dorste hi om die oueruloedicheit des waters daer niet ouerliden mit beiden den kinderen. Mer den enen liet hi anden ouer ende den anderen droech hi ouer Ende doe hi die ryuiere ouergewaden hadde so sette hi dat Ionge kint opt lant ende haeste hem den anderen te halen. Ende doe hi omtrent midden inder ryuieren quam Sich so quam haestelic een [-man] wolf ende greep dat kint dat hi ouergedragen hadde ende vloede daer mede inden bosch Ende doe hi van dien wanhoefte haeste hi hem totten anderen Ende doe hi gaen soude quam een leewe ende begreep dien sone ende ginc daer mede wech Ende om dat hi hem niet geuolgen en conde want hi midden inder ryuieren was so begonde hi te wenen ende sijn haer wt te trecken ende woude hem seluen werpen inden water En hadden die godlike voersichticheit niet onthouden Mer die herden die den leeuwe [215rb] een leuende kint sagen dragen so volchden si hem mitten hondens Ende biden wille gods so werp die leewe dat kint wech ongequetset ende ginc wech Ende eenrehande ackerlude liepen wech naden wolf ende verlostent dat kint gesont wt sijnre kelen Ende die herden ende die ploech lude waren van enen dorpe ende deden die

kinder bi hem voeden **Mer** die vader en wiste dese dingen niet **Mer** seer bedruet ginc hi mit groten wenen seggende. **w**ee mi want als een bloem blicte ic. *mer* nv bin ic te male naect geworden. **w**e mi die mit vele ridders plach omme te gaen. *mer* nv bin ic alleen *ende* mi en is niet *verleent* zonen te hebben. **Mer** ic gedenke *here* dat du mi seideste hoe mi gehoert getemptiert te werden gelijk IOB **Mer** voerwaer ic sie in mi sulker dingen meer geschien. **w**ant IOB al was hi gebloot van besittinge sijns goets. **h**i had doch missche daer hi op sitten mochte mer dier dingen en is mi niet gebleuen. **H**i had vriende die mit hem doechden. **I**c had wrede diere die mi mijn sonen namen **D**ien was sijn wijf gelaten. **v**an mi is si genomen **H**ere gif mijnre tribulacien een [215va] eynde **E**nde sette een huede minen monde **D**at mijn herte hem niet of neygen en moet in woerden der quaetheit *ende* ic niet vreemde en moet werden van dinen aensichte. **E**nde doe hi dese dingen seide mit vele tranen [-so quam] **S**oe quam hi tot enen dorpe daer hi xv. iaer lanc dier lude velde huede om h^{ere} **E**nde sijn sonen worden geuoedet in enen anderen dorpe *ende* en wisten niet dat si gebrueders waren. **Mer** god behuede oec **E**USTACIUS wijf in reynicheiden vanden scipman die se hem nam *ende* sonder misdoen mit haer so eynde hi sijn leuen. ¶ **H**ier en binnen so wort die keyser *ende* dat ROEMSCHE volc seer gemoeyt vanden vyanden *ende* gedochten PLACIDUM dat hi dicwijl edelic tegens die vyande hadde gestormt *ende* bedroefde hem seer van sijnre haestiger verwandelinghe *ende* senden wt vele ridders bi menigerhande delen der werlt. **E**nde beloefde hem allen dien vonden vele rijcheiden. ¶ **w**aer bi het geuiel dat twe van dien ridders die PLACIDO te dienen plagen quamen tot dien dorpe in welken hi in groter armoeden woende. **E**nde PLACIDUS quam vanden velde *ende* doe si hem ontmoet[215vb]teden so bekende hi se thant **E**nde comende in sijnre eerster weerdicheit so begonste hi bedroeft te werden *ende* te seggen in hem seluen tot gode **O** here also ic dese die voertijts bi mi waren gesien heb in groten scaren *ende* mit mi verblidende also gif mi doch nv enich tijt mijn wijf te sien want vanden kinderen weet ic dat si vanden beesten gegeten sijn **E**nde een stemme quam tot hem seggende **E**USTASI heb betruwen **w**ant du selste schier vercrigen dijn ere *ende* selste ontfangen dijn wijf *ende* sonen. **h**ier om doe hi den ridders als voerseit is ontmoet had en kenden sijn niet **E**nde doe sine gegruet hadden vrageden si hem of hi in eniger tijt enen pelgrym die PLACIDUS hiete mit wijf *ende* twe sonen had bekent **E**nde hi beliede dat hijs niet en wiste. **Mer** mit sijnre bede so keerden se mit

hem in sijn huus. § Ende EUSTACHIUS diende hem ende dede hem dat beste dat hi vermochte Mer doe hi ghedachte sijns eersten staets ende hoe dat si hem plagen te dienen So en konde hi die tranen niet bedwinghen ende ghinc daer buten ende hi dwoech sijn aensicht ende quam weder in huus ende diende hem. [katern 28; 216ra] Ende doe die ridders hem mercten seiden si tot malkander. Hoe gelijc is dese mensche den genen die wi zoeken. Ende sijn geselle antwoerde hem. hi is hem zeker herde gelijc. Hier om laet ons sien ende merken of hi dat teiken der wonden in sinen hoofde heeft dat hi daer ontfinc inden stride. want so is hijt vmmer Ende doe si sagen dat teiken der wonden in sinen hoofde bekenden sine ende sprongen tot hem ende custene ende vrageden hem na sijn wijf ende na sijn sonen Ende hi seide hem dat sijn sonen doot waer ende sijn wijf wech geuoert Ende die gebueren liepen alle gader tot dien gesichte ende verwonderden hem doe si hoerden vertellen die ridders sijn eerste ere ende glorie. Daer na vertellden die ridders EUSTACHIUS des keyzers gebot ende deden hem aen alte goede cleder Ende naden wech vanden .xv. dagen quamen si totten keyser die hem selue tegens liep doe hi sijn coemst hoerde Ende doe hine sach viel hi op hem ende custene Daer vertelde EUSTACHIUS den keyser al dat hem geschiet was bi ordinancien Ende doe wert hi rechteuoert getogen totten meysterscap der ridderscap Ende wert gedwongen totten seluen ambochte dat hi [216rb] te voren plach te oefenen. Ende doe hi sijn ridders getelt hadde so mercte hi datter te luttel ridders waren tegens so vele vyanden Daer om geboet hi datmen die ionge ridders vergaderen soude bi allen dorpen ende straten der stat Ende het geschiede dat in dat lant daer sijn sonen opgeuoedt waren gescreuen wort dat si twe iongelinghe geuen souden te ridderen. Ende alle die lude vander stat gauen der ridders meyster dese twe iongelinghe als die bequaemste van hem allen Ende doe hi dese iongelinghe sach scoen ende eersam van zeden so behagedense hem alte seer wel al en wiste hi niet wie si waren Ende hi ordenierdese die eerste van sijnre tafelen Ende hi voer ten stride ende verwan die vyande ende behielt den zege. ouermits der godliker macht Ende hi dede sijn heer drie dage rusten inder stat daer sijn arme wijf woende geherberget Ende dese twe iongelinghe worden geherberget mit gods voersienicheit tot hare moeder huus dat sijt niet en wisten dat dat haer moeder was of dat si gebrueders waren Ende doe si saten omtrint den middage ende spraken al heymelic te samen so ver[216va]telden si van haerre ioncheit malkander Ende haer moeder sat tegen hem ende

hoerdese vlitelic spreken. **w**ant die outste seide totten iongen. **Mi** gedenct doe ic ionc was dat mijn vader was der ridders meyster ende mijn moeder was herde scone **E**nde si namen ons ende gingen des nachtes wt haren huse ende gingen in een scip ende ic en weet niet waerwaert si voeren **E**nde hoe wi vten scepe gingen en weet ic niet **O**f hoe mijn moeder in die zee gebleuen <+is> Mer mijn vader die ons beiden droech ginc wech wenende **E**nde doe hi quam tot eenre groter vloet ginc hi daer ouer mit minen iongen brueder ende hi liet mi opten oever vander vloet **E**nde doe hi weder keren soude om mi te nemen so quam een wolf ende nam dat ionge kint ende eer hi weder tot mi quam so quam een lewe vanden bosche ende greep mi ende droech mi inden bosche **M**er die herden verlostten mi vtes lewes monde **E**nde ic bin geuoedet in desen dorpe ende onder dit volc also du wel weetste **M**er ic en mochte niet weten wat geschiet is van minen vader ende van minen brueder **D**oe dit die ionxte hoerde began hi te [216vb] wenen ende te seggen. **B**i gode also ic hore so dunct mi dat ic dijn brueder bin. **w**ant die mi geuoet hebben plegen mi te seggen. **w**i hebben di verlost vanden wolf. **D**oe custen si ende omhelseden malcander ende weenden seer **H**aerre beyder moeder die dit hoerde mercte haer geschienissen wel also si geseit hadden **S**o tracteerde si lange bi haer seluen of dit haer sonen mochten wesen. **E**nde des anderen dages ginc si totten riddermeyster ende bat hem seggende. **I**c bidde here dattu mi gebiedste te leiden tot minen vaderliken lande. **w**ant ic bin vander ROMEYNEN lande ende bin hier pelgrym **E**nde doe si dese dingen seyde sach si in hem teikene haers mans ende bekenden **E**nde doe en mocht si haer niet langer onthouden mer viel tot sinen voeten ende seide. **I**c biddi here dattu mi kundich maectste dijn eerste leuen want ic wane dattu sijtste PLACIDUS der riddermeyster die mit enen anderen name geheten waerste **E**USTASIUS. **w**elken PLACIDUS die here bekeerde die alsulke tribulacie geleden heeft. **E**nde dien sijn wijf in die zee gelaten [-heeft] wert die ic bin die nochtan onthouden bin van alre onzuuerheit [217ra] **D**ie twe sonen had AGAPITUM ende CHEOSPITUM. **D**oe **E**USTACIUS dese dingen hoerde ende neerstelic mercte **S**o bekende hi dat dit was sijn wijf ende weende van bliscappen ende custese ende omhelsedse gode glorificierende ende groot makende die verblijt die gepijnde ende gequelde herten **D**oe seide hem sijn wijf. **h**ere waer sijn v sonen. hi seide haer. si sijn vanden beesten gegrepen **E**nde doe hi haer vertelde hoe hi se verloren had. **S**o seide si **D**anken wi gode. **w**ant ic wane also ons god verleent heuet malkander te vinden **A**lso heuet hi

ons oec gegeuen onse sonen te bekennen. **Ende** hi seide **Ic** segdi si sijn vanden beesten begrepen **Ende** si seide **G**isteren doe ic sat inden hof hoerde ic twee iongelinge aldus **ende** aldus haer ioncheit vertellen **Ende** ic geloue dattet onse zonen sijn. **Hier** om vraget van hem **ende** si sellent di seggen. **Doe** riep **EUSTASIUS** dese iongelinge **ende** doe hi hoerde van hem haer ioncheit so bekende hi dat si sijn sonen waren. **Ende** hi omhersedese mitter moeder op haren halse **ende** custese dicwijl al wenende **Hier** om verblide alt heer seer **ende** van haerre onderlinger vindinge **ende** vander victorien vanden vreem[217rb]den volke. **Daer** om doe si weder keren souden so was TRAYANUS rechteuoert gestoruen **Ende** ADRIANUS volchde hem na inden rike. mer quader in sunden **Die** om die victorie die hi behouden hadde **ende** om die vindinge sijns wijfs **ende** sijnre zonen hem grotelic ontfinc **ende** hi bereide een grote werscap. **Des** anderen dages ginc hi ter afgoden tempel om dat hi daer sacrificieren soude voer die victorie vanden vreemden volke. **Ende** doe hi sach dat **EUSTASIUS** noch om victorie noch om vindinge der geenre die hem toe hoerden niet offeren en woude den goden **So** vermaende hine **ende** riet hem dat hi offeren soude **Ende** **EUSTASIUS** seide **Ic** oefene **CRISTUM** den leuenden **ende** den warachtigen god **ende** hem allene doe ic offerhande. **Doe** wert die keyser veruult mit gramscap **ende** setten mit sinen **wiue** **ende** mit sinen sonen in eerde of in sande **ende** dede enen wreden lewe tot hem senden **Ende** die lewe liep op hem mit enen nederhangenden hoofde **ende** aenbeedse oetmoedelic **ende** also sceyde hi van hem. **Doe** dede die keyser enen matalen osse maken **ende** dien dede hi gloeyen **ende** geboetse daer te gaen **Ende** hier om die heilige menschen bedende [217va] **ende** hem den here beuelende so gingen si inden osse **Ende** daer in gauen si onsen here haren geest. **Mer** des derden dages worden si voerden keyser vten osse getogen **ende** waren te male ongequetst geuonden **Also** dat die rooc des brants haerre geen in hare noch in cledinge gequetst en hadde **Ende** die kersten quamen **ende** namen haer lichame **ende** balsemden se mit weerdicheit **ende** groeuese deuotelic in een seer heilige stat. **ende** maecten daer een bedehuus. **Si** waren gepassijt op die kalende van nouember **Datmen** houdet te sijn alre zielen dach.

Colophon

Van Sunte Eustachius
zoals overgeleverd in de *Legenda Aurea*
exemplaar Amsterdam, UBA, hs. VI B 15
geschreven te Utrecht in het jaar 1438
voor de Regulieren te Amersfoort 'In den Birk'

diplomatisch geëditeerd door de werkgroep *Legenda aurea*
(SHL 14, 1992-1993, 3e trimester)

bestaande uit: Marjan de Bruijn, Nicole Groen,
Peter de Groot, Hella Hendriks, Simone Jongema,
Peter Kempers, Swanny Kessens, Mieke Koeman,
Sasja Koetsier, Klary Koopmans, Joke Manshanden,
Willemien Verhoog en Esther van Zuilen
onder leiding van dr. Willem Kuiper, IvN UvA.